

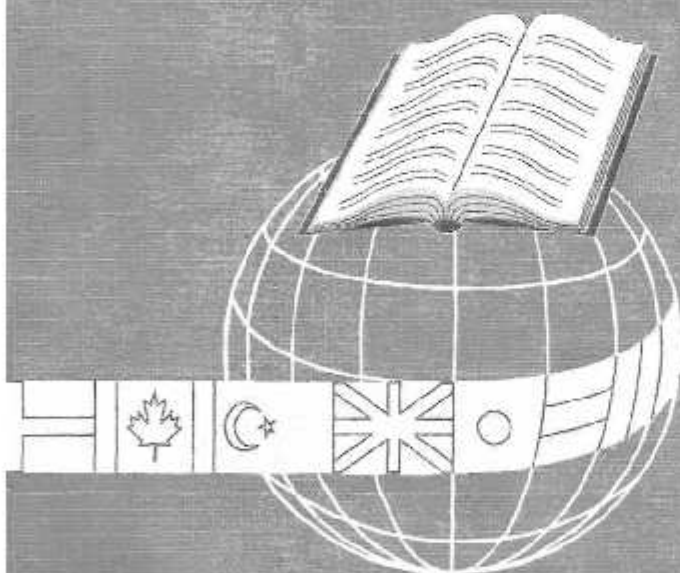
ISSN 2311-8466

НАУКА І ОСВІТА

SCIENCE AND EDUCATION

НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ

Науково-практичний журнал
ПІВДЕННОГО НАУКОВОГО ЦЕНТРУ НАПН УКРАЇНИ

5'2014/CXXII

НАУКА І ОСВІТА

SCIENCE AND EDUCATION – НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ

№5/СХХІІ, ТРАВЕНЬ, 2014

ПСИХОЛОГІЯ І ПЕДАГОГІКА

Науково-практичний журнал

Південного наукового Центру НАПН України.

Рік заснування – жовтень 1997

Постановою Президії ВАК України №1-95/6 від 06.10.2010 р.

журнал внесено до переліку ВАК України за фахом педагогіка.

Постановою Президії ВАК України №1-05/7 від 10.11.2010 р.

журнал внесено до переліку ВАК України за психологічними науками.

Редакційна колегія

ЧЕРБИКІН Олександр, д. психол. н., професор, академік НАПН України

(головний редактор) (Україна),

БОГУШ Аліса, д. пед. н., професор, академік НАПН України

(заступник гол. редактора, педагогіка, методика) (Україна),

БЕДНИЙ Григорій — д. психол. н., професор (США),

БОГДАНОВА Ірина, д. пед. н., професор (Україна),

ВЕЛИТЧЕНКО Леонід, д. психол. н., професор (Україна),

КАЛІНА Надія, д. психол. н., професор (Україна),

КАРПОВА Єлла, д. пед. н., професор (Україна),

КУРЛЯНЦ Зінаїда, д. пед. н., професор (Україна),

ЛИНЕНКО Алла, д. пед. н., професор (Україна),

МАКСИМЕНКО Юрій, д. психол. н., професор (Україна),

МАРТИНОВА Раїса, д. пед. н., чл.-кор. НАПН України (Україна),

ПРОХОРОВ Олександр, д. психол. н., професор (Росія),

САВІНKOVA Ольга, д. психол. н., професор (Україна),

СИМОНЕНКО Світлана, д. психол. н., професор (Україна),

СНІГУР Людмила, д. психол. н., професор (Україна),

ТУРБОВСЬКИЙ Яків, д. пед. н., професор (Росія)

ЧИЖИК Олександр, д. психол. н., професор (США),

БАЛЮК Анна *(відповідальний секретар)*

ББК 74я 54

Н 34

УДК 37 (05) "54-02"

Журн. науково-практичний.

Педагогіка і психологія.

Зареєстровано 11.06.1997 р. серія КВ № 2802

© Південний науковий Центр НАПН України 2014

Рекомендовано до друку спільним засіданням членів

Вченої Ради ПНЦ НАПН України та Державного закладу

«Південноукраїнський національний педагогічний університет

імені К. Д. Ушинського» 29.05.2014 р. (Протокол № 10).

Здано до набору 02.06.2014 р. Підл. до друку 09.06.2014.

Формат 60х90/8. Папір друку. №1.

Друк офсетний. Обл.-вкл. арк. 17.4. Ум. друку арк. 15.6.

Наклад 300 прим. Зам. № 667.

Комп'ютерна верстка А. С. Балюк, А. І. Литвинчук

Репанція англійських текстів А. С. Балюк, Л. П. Івченко-Ско

Виходить за сприяння Державного закладу

"Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського"

Адреса редакції:

65020 Одеса, вул. Старопортофранківська, 26,

тел. (048) 723-40-98 (головн. редактор, заст. головн. редактора; відповідальний секретар),

E-mail: naukaosvita2006@rambler.ru

Розділ I. Теоретико-методологічні підходи до проблеми особистісного зростання	
Басманова Н. П., Журовська Л. П. Оптимізація метолог розвитку компетенцій будучих психологів	7
Батраченко І. І., Шоломська А. А. Перманентність особистісного зростання	13
Васильська А. П. Гендерний аспект лідерства: теоретичний аналіз	19
Гавришова О. С. Огляд зарубіжних та вітчизняних підходів до проблеми командотворення	24
Дем'янюк О. Г. Психологічне дослідження поведінки «дитина-інвалід» у студентів ВНЗ	30
Івченко І. С. Роль морально-еміційного рівня самоцінки моршокласників на етапі шкільної адаптації	36
Литвинчук А. І. Структура екологічної самосвідомості особистості	41
Максименко С. Л. Психологія особистості: змістовий аспект	45
Марчук К. А. Релігійна картина світу середньосередньовісних укрїнців	53
Мойсієвич Я. В. Створення до шкільної як предмет психологічного дослідження	57
Ревякіна О. Г. Теоретико-методологічні підходи до проблеми особистісного зростання	63
Романова М. К. Особливості розвитку екологічної свідомості в онтогенезі	68
Савченко О. М. Рефлексія розвитку емоційних здібностей юнаків у ситуації експериментування та соціального порівняння	74
Татаренко Г. М. Особистісне зростання у межах психологічної ризикованості	79
Ткаченко І. А. Чинники саморегуляції життєвої діяльності в професійній діяльності	84
Федюк І. М. Механізми формування конструктивної самооцінки та значущості в оцінці власних ситуацій	90
Фурман А. В. Теоретична модель гри як учасника	95
Шарко М. М. Психологічні механізми розвитку емпітичного інтелекту	104
Розділ II. Прикладні дослідження психології особистісного зростання	
Андрієвич К. А. Аспекти результативності програми соціальної адаптації	110
Бунізова Л. П., Сидоренко Н. І. Особистісний профіль усвідомленої саморегуляції поведінки майбутніх педагогів	116
Гавришова О. С., Кісичук Н. С. Гендерні відмінності у прагненні до особистісного зростання	121
Данилюк С. М. Психологічні особливості творчих здібностей старшокласників	136
Дубровська Н. М., Фриз І. В. Відповідальність як риса особистості конкурентноспроможного на ринку освітніх послуг фахівця	130
Журовська Л. П. Взаємодія особистісного зростання в аджективній	134
Каміньська О. В. Чинники впливу залученості сучасної молоді	141
Кісичук Н. С. Експериментальні аспекти інформаційної безпеки суспільства	146
Колесніченко Т. В. Взаємодія між особистісними факторами	151
Король І. М., Максименко С. М. Психологічні чинники впливу ЗМІ на формування особистості сучасної молоді	157
Коткова Л. О. Формування конфліктологічної компетентності студентів як чинника їх особистісного розвитку	163
Митченко С. А., Яценюк І. М. Практика супервізії як засіб формування рефлексивної компетентності майбутніх педагогів	168
Левченко О. С. Технологія формування культури професійного мислення майбутніх вчителів	172
Майстренко Т. М. Динамічні детермінанти регуляції навчальної діяльності студентів в умовах кредитно-модульної системи навчання	177
Портняжко Н. Ф. До проблеми ефективності програми розвитку творчих здібностей молоді: результати апробації	183
Савченко О. М. Емпітичність у структурі регуляції мислення на безпеку щодо уречевлення ВІЛ	189
Савченко О. О. Це, відрізняє сприйняття як психологічний механізм розвитку професійної самосвідомості майбутнього вчителя в розумінні життя	197
Ткаченко І. М. Особливості повільного професійного вибору випускників вишів зважаючи на рівень саморегуляції особистості	202

Розділ III. Соціально-педагогічні умови особистісного і професійного зростання	
<i>Антоніш-Шенгук Б. П.</i> Студентська сім'я як об'єкт соціально-педагогічного аналізу.....	207
<i>Біляшкіна І. П.</i> Підготовка майбутніх соціальних педагогів до співпраці з недержавними організаціями в межах компетентнісного підходу.....	212
<i>Журавська О. В.</i> Психологічний аналіз професійної дезадаптації у діяльності медичних спеціалістів, що працюють з хворими на туберкульоз.....	218
<i>Коршунук І. В.</i> Порівняльний аналіз психічної сфери школярів при переході з початкових до середніх класів.....	223
<i>Котляков С. А.</i> Соціально-педагогічні умови формування соціального досвіду безконфліктної поведінки в учнів професійного ліцею.....	228
<i>Літвіна І. В., Ситниківська С. М.</i> Соціальний захист населення України: соціально-педагогічний контекст.....	233
<i>Міхаль О. В.</i> Особливості ситуативної саморегуляції творчо обдарованої особистості.....	237
<i>Митченко П. В.</i> Практико-орієнтована підготовка майбутніх учителів гуманітарного профілю засобами продуктивних технологій.....	242
<i>Мігурська О. Л.</i> Інтерес до професії як чинник підвищеної активності майбутніх психологів.....	248
<i>Насончук Н. О.</i> Вплив соціального оточення на розвиток здібностей молодших школярів.....	254
<i>Підько І. М.</i> Центр міжкультурної толерантності як інноваційний ресурс на шляху формування промислової культури у студентів.....	260
<i>Рейдано В. С.</i> Педагогічні умови формування методичної компетентності майбутніх викладачів української літератури.....	266

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті аналізуються психологічні особливості загальних творчих здібностей старшокласників: чутливість до проблем; здібність висувати і обґрунтовувати значну кількість різних ідей; використання різних стратегій розв'язання проблеми; властивість розробляти, удосконалювати ідею-образ; оригінальність, нестандартність мислення; здібність до розвитку образів та ідей, творча мотивація; незалежність мислення, стиль самодостатньої поведінки. Розкриваються основні шляхи становлення творчої особистості у період ранньої юності.

Постановка проблеми. Життя висунуло суспільне замовлення на виховання творчої особистості, здатної, на відміну від людини-виконавця, самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, приймати сміливі, нестандартні рішення, особистості, яка спроможна створювати, управляти, пропонувати нові теорії, нові напрямки розвитку, знаходити шляхи виходу зі складних нестандартних ситуацій.

Як доводить життя, в складних умовах, в умовах, що постійно змінюються, найкраще орієнтується, приймає рішення, працює людина творча, гнучка, креативна.

Проблема творчості в усі часи викликала значний інтерес у суспільстві. Адже саме талановиті, обдаровані, здатні до творчості люди створюють нове (нові ідеї, задуми, теорії, технології, нові шляхи розвитку), допомагають вийти із кризових ситуацій.

Потреби соціального прогресу і науково-технічної революції, зростання складності і масштабності завдань, які розв'язуються суспільством, стимулюють дослідження творчості, виявлення її закономірностей, розробку методології і теорії творчості, методики підготовки творчих кадрів,

обдарованих працівників у різних галузях, які мають інтелектуальну готовність до розв'язання нових і складних проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні та зарубіжні науковці звертаються до вивчення питань виявлення, навчання та виховання творчо та інтелектуально обдарованих дітей та студентів, які мають скласти політичну, наукову, технічну, художню, ділову еліту, стати професіоналами найвищого рівня. У сучасній психології вивченню проблеми креативності, творчих здібностей, творчої особистості присвячені роботи зарубіжних і вітчизняних дослідників: Д. Гілфорда, Є. П. Торренса, С. А. Мідника, Р. Ділтса, К. Роджерса, В. Н. Дружиніна, В. С. Юркевича, А. М. Матюшкіна, Я. А. Пономарьова, С. Л. Рубінштейна, Д. Б. Богоявленської, Т. А. Баришевої, Л. С. Виготського, Б. М. Теплова, П. Едварса та ін.

Особлива увага приділяється розробці методів роботи з обдарованими особистостями. Важливу роль у розробці цього підходу відігравали праці А.В.Брушлинського, Д.Б. Богоявленської, Н.С.Лейтеса, В.О.Моляко, О.М. Матюшкіна, В.Е. Чудновського, В.С. Юркевич, М.А.Холодної.

Розкриттю проблеми психологічних особливостей творчих здібностей присвячено чимало досліджень, проте питання специфіки і ролі загальних творчих здібностей у становленні творчої особистості учнівської молоді в психологічній науці розглянуті недостатньо глибоко і всебічно, тому що основний масив наукових досліджень зосереджується на етапі раннього онтогенезу (дошкільне дитинство та молодші школярі).

Мета статті: проаналізувати психологічні особливості творчих здібностей учнів у період ранньої юності та запропонувати шляхи їх розвитку.

Виклад основного матеріалу. У роботі використовувались такі методи дослідження: теоретичний аналіз концепцій креативності, спостереження, анкетування, тестування, метод експертних оцінок, бесіда. Одержані в результаті дослідження дані підлягали якісному і кількісному аналізу, зокрема, використовувався статистичний аналіз, проведений за t – критерієм Ст'юдента, коефіцієнт рангової кореляції Спірмена.

Проведений аналіз теоретично-методологічних підходів до розвитку творчих здібностей особистості показав, що розвиток творчої особистості є актуальною проблемою психолого-педагогічної та методичної науки. У психології компонентний склад творчих здібностей підлягав різнобічним дослідженням. Існують різні підходи щодо їхнього трактування. Одні науковці беруть за основу інтелектуальну систему як передумову творчості, де мислення є центральною ланкою. Другі – виділяють процесуальні риси творчих здібностей: самостійність перенесення раніше засвоєних знань та умінь у нову ситуацію, бачення нової проблеми в знайомих стандартних умовах та ін.

Треті - пов'язують творчі здібності з такими якостями особистості, як дивергентність, незалежність і оригінальність мислення, наполегливість у праці, схильність до ризику, гнучкість і винахідливість розуму тощо [2].

У сучасній вітчизняній та світовій психології проблема творчих здібностей розвивається в декількох напрямках.

Вчені одного напрямку співвідносять творчі здібності з максимальним рівнем розвитку розумових здібностей (Г.Айзенк, Л. Венгер, М.Веракса, М.Лейтес, М.Поддьяков, В.Векслер, Р.Стернберг).

126

Представники другого напрямку визначають загальні здібності до переконструювання здобутого раніше досвіду як творчість.

Вчені третього напрямку протиставляють творчість репродуктивній діяльності і особливий акцент роблять на активності без свідомого. Його механізм визначається як взаємодія активного домінуючого без свідомого з пасивною, субдомінантною свідомістю (В.Дружинін, О.Кучерявий, Я.Пономарьов).

Ще одна група вчених розглядає творчі здібності, які усвідомлюються ними як інтегральна якість особистості, що об'єднує когнітивну й особистісну сфери і виявляється при дозріванні багатьох психічних структур особистості (Д.Богоявленська, Г.Костюк, А.Маслоу, В.Шадріков, Я.Ямницький). Учені наполягають саме на розвитку творчої особистості, не обмежуючись творчими

здібностями. В основі творчості, на думку В.Шадрікова, лежить особлива категорія здібностей - духовні здібності, в яких він убачає “цілісну сутність”, “інтегральний” прояв інтелекту і духовності людини. У цій новій сутності інтелект має інструментальний характер [1].

Найбільш близькою для нас виявляється позиція вчених, за якої в основі творчих здібностей вбачають продуктивну дивергентність, що оцінюється коефіцієнтом Cr (креативності). Ця позиція відповідає поглядам Я.Ямницького, Дж. Гілфорда, Е.П.Торренса, Г. Грубера, О.Матюшкіна. Концепція креативності базується на теоретичній моделі структури інтелекту Дж. Гілфорда, центральною ланкою якої є відмінність між конвергентним та дивергентним типами мислення. Основою креативності, за Гілфордом, є операції дивергенції, перетворення та імплікації. Він виділяє шість параметрів креативності:

- 1) здатність до виявлення і постановки проблеми;
- 2) здатність до генерування значної кількості ідей;
- 3) гнучкість – здатність продукувати різноманітні ідеї;
- 4) оригінальність – здатність відповідати на подразники нестандартно;
- 5) здатність удосконалювати об’єкт, додаючи деталі;
- 6) здатність розв’язувати проблеми, тобто здатність до аналізу і синтезу [1].

Отже, креативність – це комплекс інтелектуальних і особистісних характеристик, які дозволяють людині продуктивно діяти в ситуаціях новизни та невизначеності .

Творчі здібності старшокласників – сукупність властивостей і якостей особистості, які дозволяють здійснювати пошук, використовуючи при цьому нестандартні засоби, прагнення розв’язувати інтелектуальні проблеми з установкою на відкриття нового, невідомого для себе. До того ж , здібності до творчості – універсальна здібність особистості. Універсальність її полягає в тому, що сформовані її компоненти у будь-якому виді творчості можуть виявлятися й мати свій подальший розвиток в інших видах творчої діяльності [там же].

Метою нашого дослідження було виявлення психологічних особливостей загальних творчих здібностей старшокласників. Експериментальна робота здійснювалась під нашим керівництвом Климович Л.В. в Хомутецькій загальноосвітній школі I-III ступенів Брусиловського району. В емпіричному дослідженні взяли участь учні випускного класу.

Перед тестуванням старшокласників ми запропонували педагогам, які викладають у досліджуваному класі, оцінити старшокласників за шкалами Вільямса та Дж.Рензуллі. Після проведеного опитування вчителів підраховувався середній бал старшокласників за шкалами оцінок і були отримали результати, що схематично зображені на малюнку 1.

Ті учні, що отримали найвищі середні бали, були віднесені до I групи (схильні до творчості), старшокласники, які мали найнижчі середні бали, ввійшли до II групи (не схильні до творчості).

Отже, проведення даного експертного оцінювання дало можливість визначити, що у випускному класі навчається 21,74% учнів, що мають високий рівень креативності, 21,74% – низький рівень, 56,52% – середній рівень.

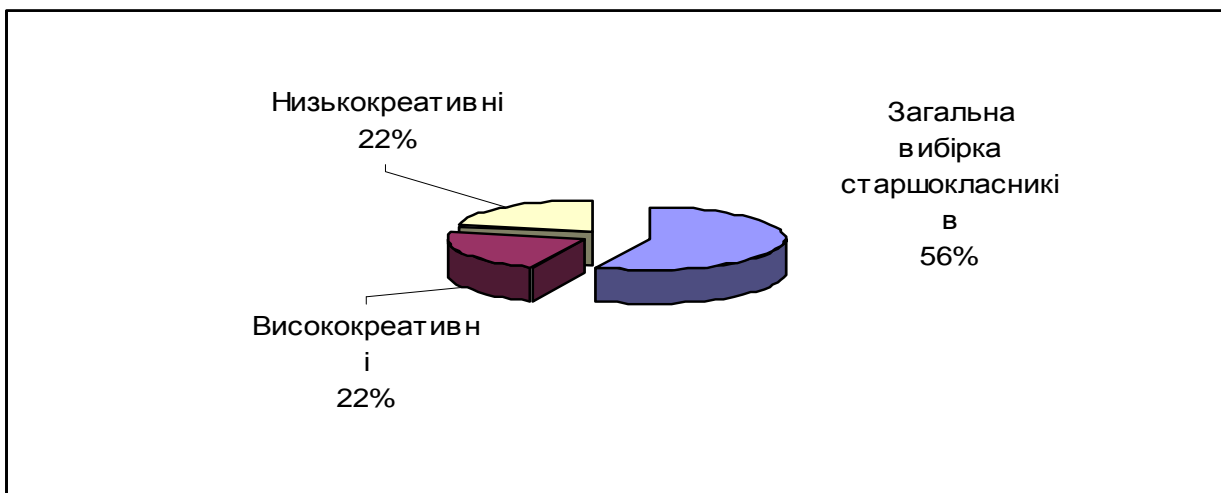

Рис. 1. Рівень розвитку креативності старшокласників

Тест невербального творчого мислення Е.П.Торренса спрямований на діагностику невербальної креативності, зокрема, на встановлення рівнів розвитку таких компонентів творчого мислення, як легкість, гнучкість, оригінальність, розробленість.

В ході дослідження на основі результатів статистичного аналізу, проведеного за t - критерієм Ст'юдента, були встановлені такі особливості творчого мислення обдарованих старшокласників:

- 1) статистично значущі відмінності між величинами показників гнучкості творчого мислення I та II груп: $M_1 = 12$; $M_2 = 7,2$; $M_1 > M_2$; $t = 4,16$ ($P < 0,01$);
- 2) статистично достовірні відмінності між середніми величинами показників оригінальності образів творчого мислення: $M_1 = 34,6$; $M_2 = 17,4$; $M_1 > M_2$; $t = 8,04$ ($P < 0,001$);
- 3) статистично достовірні відмінності між середніми величинами показників розробленості творчого мислення представників I та II груп: $M_1 = 38,4$; $M_2 = 17,6$; $M_1 > M_2$; $t = 6,58$ ($P < 0,001$).

127

Статистичний аналіз на виявлення достовірних відмінностей між величинами розвитку легкості творчого мислення між представниками обох груп не виявив статистично достовірних відмінностей між ними ($M_1 = 17$; $M_2 = 16$; $M_1 > M_2$; $t = 1,25$ ($P < 0,05$)). Це пов'язано з меншим розвитком даного показника у порівнянні з іншими творчими характеристиками.

Тест творчого візуального мислення Е.П.Торренса теж спрямований на діагностику невербальної креативності, на встановлення рівнів розвитку таких компонентів творчого мислення, як конструктивна активність, обсяг, гнучкість, оригінальність. На основі результатів статистичного аналізу, проведеного за t - критерієм Ст'юдента, були встановлені такі особливості творчого візуального мислення представників I та II досліджуваних груп:

- 1) статистично значущі відмінності між величинами показників обсягу творчого мислення: $M_1 = 39,2$; $M_2 = 24,4$; $M_1 > M_2$; $t = 3,42$ ($P < 0,01$);
- 2) статистично значущі відмінності між середніми величинами показників категоріальної гнучкості: $M_1 = 25,2$; $M_2 = 15,8$; $M_1 > M_2$; $t = 3,48$ ($P < 0,01$);

- 3) статистично значущі відмінності між середніми величинами показників оригінальності образів творчого мислення представників I та II груп: $M_1 = 57,6$; $M_2 = 28,6$; $M_1 > M_2$; $t = 3,61$ ($P < 0,01$);
- 4) статистично достовірні відмінності між величинами показників конструктивної активності творчо обдарованих та не схильних до творчості учнів: $M_1 = 67,2$; $M_2 = 28,6$; $M_1 > M_2$; $t = 6,11$ ($P < 0,01$).

З метою дослідження рівня креативності проводився експрес-метод Д.Джонсона. Спочатку він був запропонований педагогам, які оцінювали характеристики креативності учнів на основі своїх спостережень. Ця методика також була запропонована учням для самооцінювання. При опитуванні вчителів отримані такі результати, що зображені на малюнку 2.

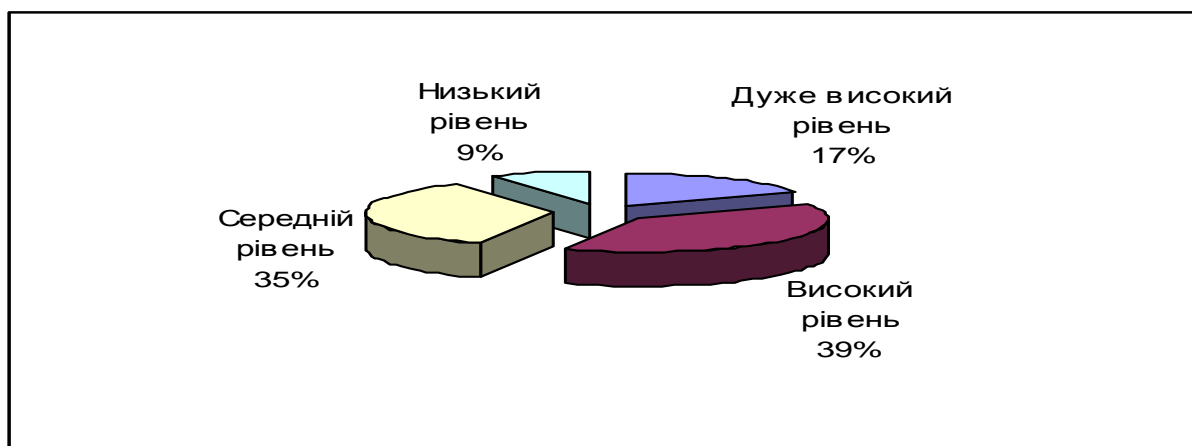

Рис. 2. Експертна оцінка рівня креативності старшокласників за експрес-методом Д.Джонсона

Порівняльний аналіз результатів представників I та II групи показав, у I групі (схильні до творчості) дуже високий рівень креативності мають 80% обстежуваних, високий рівень – 20%. У II групі (не схильні до творчості) середній рівень креативності мають 60%, а низький рівень – 40%. Отримані результати дослідження дозволяють стверджувати, що учні I групи мають значно вищий рівень креативності у порівнянні з представниками II групи.

При самооцінюванні учнями за даною методикою своїх творчих здібностей ми отримали результати, що зображені на малюнку 3.

Порівняльний аналіз результатів самооцінки представниками I та II груп рівня власної креативності показав, у I групі (схильні до творчості) вважають,

що мають дуже високий рівень креативності 40% обстежуваних, високий рівень – 40% , середній рівень – 20%. У II групі (не схильні до творчості) вважають, що мають високий рівень креативності 20%, середній рівень – 40%, дуже низький відповідно – 40%. Одержані результати дослідження дозволяють констатувати, що учні I групи мають більшу впевненість у власних творчих можливостях, ніж представники II групи.

Статистичний аналіз, проведений за t - критерієм Ст'юдента, виявив статично достовірні відмінності між середніми величинами рівнів креативності при експертній оцінці вчителями старшокласників I та II груп: $M_1 = 35,84$; $M_2 = 20,42$; $M_1 > M_2$; $t = 12,85$ ($P < 0,001$), а при визначенні цих рівнів на основі самооцінки учнів таких відмінностей не було встановлено: $M_1 = 31,8$; $M_2 = 19,6$; $M_1 > M_2$; $t = 2,95$ ($P < 0,05$).

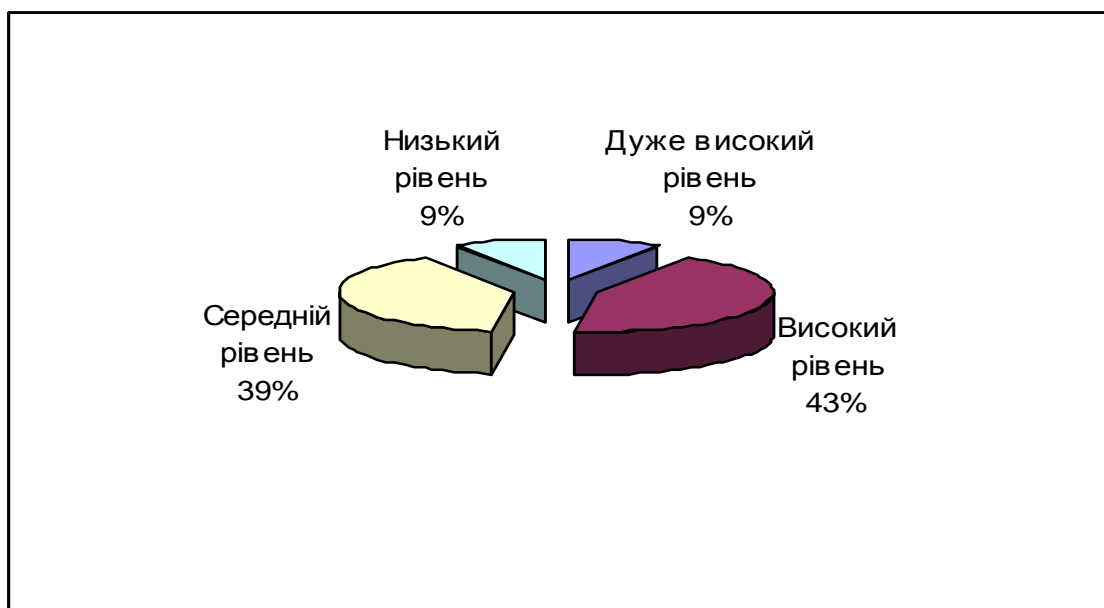

Рис.3. Самооцінка рівня креативності учнів за експрес - методом Д.Джонсона

З метою виявлення того, наскільки старшокласники вважають себе творчою особистістю, проводилась методика самооцінки творчих здібностей Е.Тунік, яка спрямована на те, щоб оцінити, якою мірою досліджувані вважають себе здатними йти на ризик, допитливими, з багатою уявою та тими, що надають перевагу складним ідеям. Всі ці показники тісно пов'язані з творчими здібностями.

Результати дослідження представлені на малюнку 4.

40% учнів I групи (творчо обдаровані) вважають себе творчою особистістю і високо оцінюють свої творчі здібності, посередньо - 60% досліджуваних. У II групі (не схильні до творчості) посередньо оцінюють себе як творчу особистість – 80%, не вважають себе творчою особистістю – 20%. При дослідженні окремо за кожним фактором (здатності йти на ризик, уяви, складності, допитливості) отримали наступні результати: 20% школярів I групи вважають, що мають високий рівень здатності йти на ризик, а 80% – середній, у II групі відповідно високий рівень у 20%, середній у 60%, низький у 20%.

128

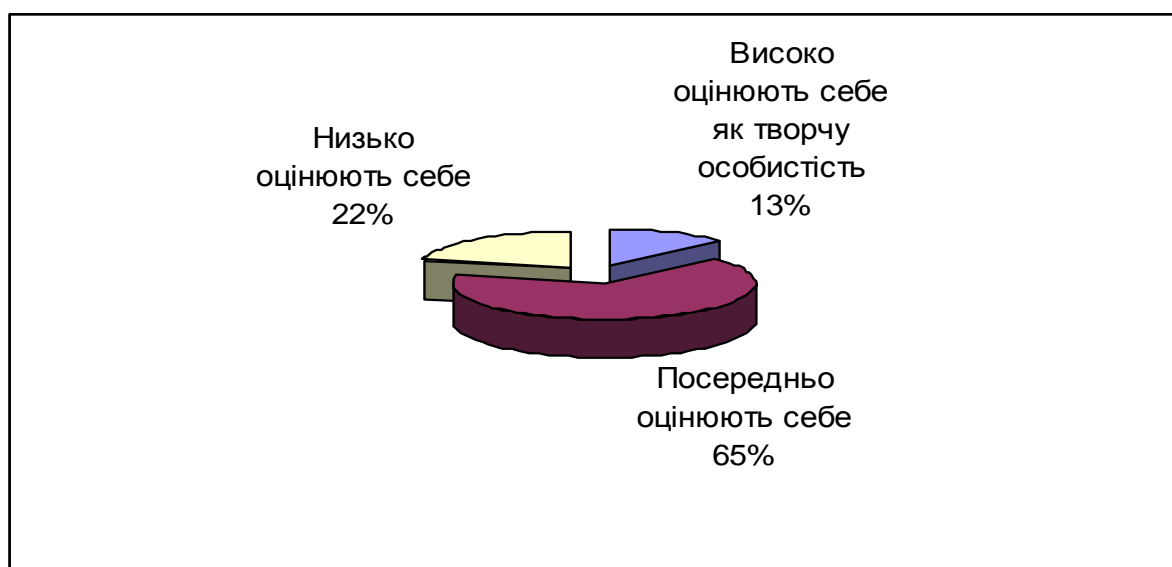

Рис.4. Самооцінювання творчих здібностей старшокласниками

При дослідженні фактору допитливості у I групі мають високий рівень самооцінки 40% досліджуваних, середній – 40%, низький - 60%.

При дослідженні фактору допитливості 40% творчо обдарованих старшокласників мають високі значення самооцінки, 40% - середні значення, 20% - низькі. Не схильні до творчості учні показали такі результати: 40% мають високі значення самооцінки даного показника, 60% - низькі.

Порівняльний аналіз рівня самооцінки старшокласниками фактору складності у I та II групах не виявив відмінностей у результатах: високий рівень показали 60% досліджуваних, низький - 40%.

Самооцінювання учнями рівня розвитку власної уяви показало такі результати: в I групі високий рівень самооцінки даного показника мають 60%, низький - 40%, в II групі відповідно високий рівень - 20% обстежуваних, середній - 60%, низький - 20%.

Статистичний аналіз, проведений за t - критерієм Ст'юдента, не виявив значущі відмінності між середніми величинами даних факторів у представників I та II груп.

Тест на самовизначення видів діяльності, яким надають перевагу обдаровані діти, показав, що позитивною стороною творчо обдарованих старшокласників є вміння управляти собою – 40%, оригінальність, багатство фантазії – 100%, потреба в творчому спілкуванні – 60%, наявність цілеспрямованості - 60%.

Особистісним обмеженням для таких творчих учнів є слабке прагнення до простих досліджень - 60%, нейтральне ставлення до ситуації – 80%, нейтральне ставлення до технічних винаходів – 20%. У II групі (не схильних до творчості) сильною стороною є прагнення до простих досліджень – 40%, наявність інтересу до культурних цінностей – 80%, прагнення до технічних винаходів - 40%.

Обмеженням у них є недостатність логічних аналітичних навичок — 40%, слабка потреба в творчому спілкуванні - 20%, дефіцит оригінальності - 20%, недостатня цілеспрямованість - 60%.

Таким чином, охарактеризовані вище результати дослідження за даною методикою дають підстави стверджувати, що творчо обдаровані старшокласники більш оригінальні, свідомі, незалежні, здатні ризикувати, схильні до нового, незвичного, допитливі, енергійні, самодостатні.

Висновки. На підставі вищеописаних результатів можна констатувати, що творчо обдаровані старшокласники у порівнянні з не схильними до творчості учнями мають значно вищі показники рівня розвитку творчих здібностей. Були виявлені значні відмінності цих груп за такими критеріями:

- 1) рівень особистісної креативності;

- 2) ступінь оригінальності мислення, його гнучкості, конструктивності, розробленості, швидкості.

Розвиток творчих здібностей старшокласників є складним процесом, який можна прискорити за допомогою впровадження у навчання та виховання інноваційних технологій. Розвиток креативності має бути повноправним компонентом навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи, оскільки головною ідеєю відродження нашого суспільства є розкріпачення його творчого потенціалу і вихід на новий, вищий щабель економічного і соціального розвитку. Втілення цієї ідеї у життя значною мірою залежить від організації педагогічного процесу у школі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. – СПб.: Питер, 2008. – 368 с.
2. Ильин Е.П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е.П. Ильин. - СПб.: Питер, 2009. – 448 с.

REFERENCES:

1. Druginyn V.N. Psychology General Aptitude / V.N. Druzhinin. - St. Petersburg.: Peter, 2008. – 368 s.
2. Ilyin E.P. The psychology of creativity, creativity, talent / E.P. Ilyin. - St. Petersburg.: Peter, 2009. – 448 s.

РЕЗЮМЕ

У статті аналізуються психологічні особливості загальних творчих здібностей старшокласників: чутливість до проблеми; здібність висувати і обґрунтовувати значну кількість різних ідей; використання різних стратегій розв'язання проблеми; властивість розробляти, удосконалювати ідею-образ; оригінальність, нестандартність мислення; здібність до розвитку образів та ідей, творча мотивація; незалежність мислення, стиль самодостатньої

поведінки. Розкриваються основні шляхи становлення творчої особистості у період ранньої юності.

Ключові слова:

Креативність, творча особистість, оригінальність мислення, конструктивна активність, категоріальна гнучкість, дивергентність мислення, творчість, творчі здібності.

РЕЗЮМЕ

В статье анализируются психологические особенности общих творческих способностей старшеклассников: чувствительность к проблеме; способность выдвигать и обосновывать значительное количество различных идей; использование различных стратегий решения проблемы; свойство разрабатывать, совершенствовать идею-образ; оригинальность, нестандартность мышления; способность к развитию образов и идей, творческая мотивация; независимость мышления, стиль самодостаточного поведения. Раскрываются основные пути становления личности в период ранней юности.

Ключевые слова:

Креативность, творческая личность, оригинальность мышления, конструктивная активность, категориальная гибкость, дивергентность мышление, творчество, творческие способности.

ABSTRACT

This article analyzes the psychological characteristics of general creative abilities of students of high school age: the sensitivity of the issue, favoring the difficulties, the ability to feel subtle, complex vague, contradictory features of the world; capability propose and justify a significant number of different ideas, images, hypotheses options; using different strategies resolution of the problem, the ability to put forward different kinds, types and categories of ideas; property to complement the idea of different parts, design, idea - perfect image; originality, originality of thought, behavior, performance unique, individual style; capacity for

transformation, of images and ideas , dynamism , creativity , ability to structure ; emotional interest in creative activities , humor , creative motivation; independent thinking , assessment , behavior , responsibility for non-standard position, behavior relying on a self-sufficient behavior. The basic ways of becoming creative personality during early adolescence : solving creative problems , writing essays, business games, training of imagination and thinking, solve problem situations.

Keywords:

Creativity , creative personality, originality of thinking , constructive activity , categorical flexibility Divergency thinking , creativity, creativity.

**КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ:
реалії, проблеми, перспективи**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
dr Mirosław Karpiuk WARUNKI ŚWIADCZENIA USŁUG TURYSTYCZNYCH PRZEZ PRZEDSIĘBIORCÓW	4
dr Maria Koniusz TURYSTYKA JAKO CZYNNIK ROZWOJU SPOŁECZNO – EKONOMICZNEGO REGIONU STRESZCZENIE	10
Архинова Л. М. ЕКОЛОГІЧНА ГРАМОТІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ	17
Бенько М. М. ЗАСАДИ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОБЛІКУ, АНАЛІЗІ І КОНТРОЛІ.....	20
Болух А. А. НЕОБХІДНІСТЬ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ВАЛОВОЇ ТОРГОВОЇ НАЦІНКИ ДЛЯ ЦІЛЕЙ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ	23
Бочан І. О. ХАРАКТЕРНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	25
Буднік С. В. ТУРИСТИЧНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ.....	29
Височин І. В. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВНУТРІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ.....	32
Випиневська Н. М. ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИЙ ПЕРСОНАЛ ЯК ЗАПОРУКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	35
Вікарчук О. І. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПІДПРИСМСТВА.....	37
Гребеник Ю. С. КОМУНІКАТИВНА ПІДГОТОВКА МЕДИЧНИХ СЕСТЕР ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ. 40	
Дмитрієва С. М., Богатирчук Т. РОЗВИТОК МИСЛЕННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ.....	41
Дмитрієва С. М., Євдокимова Ю. М. ЧИННИКИ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ГРУПАХ РОВЕСНИКІВ	45
Дмитрієва С. М., Левчук І. М. ТВОРЧІ ЗДІЙНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЯК УМОВА ЇЇ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ 49	
Дубравська Н. М. ЯКІСНА ВИЩА ОСВІТА ЯК УМОВА ВХОДЖЕННЯ ДО ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ	53
Захарчук С. С. ВПЛИВ ФАКТОРІВ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.....	55
Калініченко О. О. ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ	59

**КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ:
реалії, проблеми, перспективи**

Клімова І. О. СТАТИСТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ОСНОВІ КЛАСТЕРНОГО АНАЛІЗУ	61
Коваль О. А. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	63
Кондратюк Д. М. ПОСТАЧАННЯ РЕСУРСІВ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ.....	65
Ковітцева Н. Й. ДІЄВА ДЕРЖАВНА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ	68
Кошовальчук П. І. ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ТРЕНІНГІВ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ.....	71
Куценко В. І. SWOT-АНАЛІЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ.....	73
Максимець С. М. ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ФАХІВЦЯ	77
Максимець К. С. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МОТИВАЦІЇ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКОНОМІЧНО РОЗВИНУТИХ КРАЇНАХ	78
Мищенко Д. В. БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ: ПЕРЕБІГ ТА ПРОБЛЕМИ	80
Момонт Т. В. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОКУМЕНТООБОРОТУ ЯК НЕВІД'ЄСНОЇ СКЛАДОВОЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ	81
Мосійчук І. В. СУТНІСТЬ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ.....	86
Мохненко А. С. ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ	89
Нікітчина О. В. РОЗВИТОК ДОБРОВІЛЬНОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СИСТЕМУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	92
Піцак О. Б. ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ	95
Осипов В. І., Терехова В. В. ПРОЦЕССНИЙ ПОДХОД К УПРАВЛЕННЮ ПРІДПРИЯТТІЕМ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ СОЗРЕМЕННЫХ СРЕДСТВ МОДЕЛИРОВАНИЯ	98
Осипов В. І., Клевцова Н. Б. СТАНДАРТИЗАЦИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ ПОТОКОВ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ИНФОРМАЦИИ И ЕЕ ПРИМЕНЕНИЕ ПРИ ИНТЕГРАЦИИ РАЗНОРОДНЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ СИСТЕМ.....	99
Осипов В. І., Арбекова Н. А. МЕТОД БАЙЕСА В ПРЕОБРАЗОВАНИИ ПЕСТРУКТУРИРОВАННОЙ ИНФОРМАЦИИ.....	100

**КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ:
реалії, проблеми, перспективи**

Осинов В. И., Сергеева Н. В. BUSINESS INTELLIGENCE КАК СРЕДСТВО ОБЕСПЕЧЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ.....	101
Пазлов К. В. СТАДИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ РОССИЙСКОЙ ЭКОНОМИКИ.....	103
Пацалук К. О. ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРОВАНІХ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ.....	106
Писаренко П. В. РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ АГРАРНОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ.....	108
Писаренко В. В. ОСОБЛИВОСТІ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ОВОЧЕВУ ПРОДУКЦІЮ.....	111
Пойта І. О. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИНКОМ ПОСЛУГ.....	117
Рудик О. Г., Чан Г. ПРОБЛЕМАТИКА МНОГОКРИТЕРИАЛЬНОЙ ОПТИМИЗАЦИИ И ОПТИМАЛЬНОСТИ ПО ПАРЕТО.....	119
Саух І. В. СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ В СИСТЕМІ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПОТЕНЦІАЛУ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	120
Сковлюк Д. Ю. КОНКУРЕНТОЗДАТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	123
Трофимчук А. Б. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ПОВЕДІННЯ З ВІДХОДАМИ КАМЕНЕОБРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	125
Федоренко Ю. Ю. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ФАХІВЦЯ У ПРОЦЕСІ ЙОГО ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ В ШКОЛІ.....	127
Халімовська І. В. АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧА ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ.....	129
Чебин Т. М. УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ БАНКУ.....	131
Шевченко Л. С. ВТОРИННА ЗАЙНЯТІСТЬ ВИКЛАДАЧІВ У КОНТЕКСТІ КОНТРАКТНОЇ ПОЛІТИКИ УНІВЕРСИТЕТУ.....	134
Шиманська В. В. ОСНОВНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	137